

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ” – ГР. БЛАГОЕВГРАД

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”

ГЕРГАНА КОСТАДИНОВА ГОЗАНСКА

АВТОРЕФЕРАТ

**МЕЖДУНАРОДНОПРАВЕН СТАТУС НА ДЕТЕТО.
СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ПРАВНИЯ СТАТУС НА ДЕТЕТО**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР” ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И
МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ Ш.3.6.
ПРАВО, ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ: Ш.3 СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И
ПРАВНИ НАУКИ**

Благоевград, 2014 г.

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ” – ГР. БЛАГОЕВГРАД

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”

ГЕРГАНА КОСТАДИНОВА ГОЗАНСКА

АВТОРЕФЕРАТ

**МЕЖДУНАРОДНОПРАВЕН СТАТУС НА ДЕТЕТО.
СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ПРАВНИЯ СТАТУС НА ДЕТЕТО**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР” ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И
МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ Ш.3.6.
ПРАВО, ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ: Ш.3 СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И
ПРАВНИ НАУКИ**

Научен ръководител:
Проф. д-р Божана Неделчева

Рецензенти:
Проф. д-р Габриела Белова - Ганева
Проф. д-р Ирена Илиева

Благоевград, 2014 г.

Дисертационният труд на тема: „Международноправен статус на детето. Специфични проблеми, свързани с правния статус на детето” е обсъден и насочен за защита пред научно жури на дата 05.11.2014 г.

Дисертационния труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография с обем от 269 с.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 05.11.2014 г. от .....ч. в .....на Югозападен университет „Неофит Рилски” – гр. Благоевград в сградата на Правно-историческия факултет.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	4
1. Актуалност на темата.....	5
2. Предмет и обект на дисертационния труд	8
3. Цел и задачи на изследването	8
4. Методология на изследването	9
5. Източници на дисертационния труд	10
6. Практическо значение на научната разработка	10
II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	11
III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	11
IV. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	34
V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА	37

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Актуалност на темата

Настоящото дисертационно изследване разглежда международноправният статус на детето и специфични проблеми, свързани с този статус. Утвърждаването и защитата на правния статус на детето несъмнено се свързва със защитата на правата на човека, но понастоящем е безспорно и това, че защитата на детските права е един от основните приоритети в дейността на международната общност и в политиката на редица държави. Защитата на висшите интереси на детето е общопризнат принцип, както в Конвенцията за правата на детето и в регионалните международни договори за защита на правата на детето, така и в редица национални законодателства.

Детето, като признат и пълноправен член на обществото се ползва от всички гарантирани права на човека в международното право. С уредбата на международно признатите права на „всеки”, детето се ползва и от защитата, която всяка държава страна по международен договор е задължена да предостави. Понастоящем държавите обръщат особено внимание на защитата на правния статус на детето, както с оглед присъединяването им към редица универсални и регионални международни договори за защита на правата на човека и защита на правата на детето, така и поради развитието на националното им законодателство в тази сфера. България също е сред държавите, в които правната уредба на защитата на правата на детето бележи напредък. Нашата държава се присъедини и е страна по редица универсални и регионални международни договори, регламентиращи и защитаващи, както правата на човека, така и правата на детето. Такива са: Конвенцията

против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приета 1986 г.; Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, приета 1997 г.; Конвенцията за правата на хората с увреждания, приета 2012 г., както и редица други международни актове, пряко насочени към защита на детските права, като Конвенцията за правата на детето /1991 г./, Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права /2003 г./, Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие /2011 г./ и други. Наред с това, страната прие и редица законови и подзаконови нормативни актове, регулиращи правното положение на детето. През 2000 г. беше приет Законът за закрила на детето, в който изчерпателно са изброени правата на детето, създадените органи и механизми за неговата защита. В редица закони са направени изменения с оглед по-пълното обезпечаване на детските права на национално ниво. С допълнение към Закона за омбудсмана¹, влязло в сила на 11 май 2012 г., сред правомощията на омбудсмана се добави „защита на правата на детето с предвидените в този закон средства” /чл.19, ал.1, т.9/. В изпълнение на правомощията си по чл. 19, ал.1, т. 9 от Закона, националният омбудсман представи на 4 юни 2014 г. „Доклад от извършени проверки и оценка на състоянието и спазването на правата на децата, настанени в социално-педагогическите интернати и възпитателните училища – интернати в Република България”². Във връзка с този доклад омбудсманът отправи препоръки – всяка форма на лишаване от свобода на деца да бъде прилагана като „крайна мярка и за възможно най-кратък период от време”; децата да не се наказват за статусни нарушения, за които

---

¹ Закон за омбудсмана, ДВ, бр. 29 от 2012 г.

² Доклад от извършени проверки и оценка на състоянието и спазването на правата на децата, настанени в социално-педагогическите интернати и възпитателните училища – интернати в Република България, достъпен в Internet на адрес <http://www.ombudsman.bg/news/3084>

възрастните не носят наказателна отговорност; хуманно третиране на детето и други. Като примери за подзаконовни нормативни актове, приети за укрепването на правния статус на детето, в България могат да бъдат посочени - Правилник за прилагане на Закона за народната просвета /1999г./, Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето /2003 г./ и много други.

Наред със законовите и подзаконовите нормативни актове, за изпълнение на стратегическите цели, свързани със защитата на правния статус на детето, в България Министерски съвет също приема редица документи, като: План за действие за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето /2013 – 2020 г./, Национална стратегия за детето /2008 - 2018 г./, Стратегия за превенция на престъпността /2012 - 2020 г./ и други.

Актуалността на избраната тема се определя и от факта, че международноправният статус на детето и специфичните проблеми, свързани с правния статус на детето, се нуждаят от задълбочено изследване и анализ поради динамиката в развитието на детските права. На първо място, през годините бяха приети редица универсални и регионални международни договори за насърчаване и защита на правния статус на детето. Следва да посочим и постановената съдебна практика от международни съдилища, която непрекъснато се увеличава. Внимание заслужава и повишената ефективност на работа на съществуващите международни и регионални органи за насърчаване и защита на детските права, както и въвеждането на нови и допълнителни механизми за защита на правния статус на детето. Наред с това, значително се увеличи и броят на публикациите и изследванията, посветени на правата на детето, както и тенденцията за приемане на законови и подзаконовни актове на национално ниво. Този интерес към темата отново потвърждава нейната значимост и актуалност.

2. Предмет и обект на дисертационния труд

Предмет на настоящото изследване са: същността и особеностите на международноправния статус на детето; формулирането на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето; защитата на международноправния статус на детето.

Обект на изследването е международноправният статус на детето и проблемите, свързани с неговата защита.

3. Цел и задачи на изследването

Целта на изследването е чрез изясняването на международноправния статус на детето, да се посочат най-подходящите мерки за насърчаване и защита на правата на детето в международното право. Чрез анализа на специфичните проблеми, свързани с правния статус на детето, следва да се идентифицират конкретни пропуски и несъответствия в международноправните норми, водещи и до противоречия при реализирането на международноправната защита на детето.

За постигането на тези цели, настоящото дисертационно изследване си поставя следните задачи:

-Да се анализира същността на международноправния статус на детето и неговото място в международното право;

-Да се класифицират международноправните актове, регламентиращи правния статус на детето;

-Да се проучат разпоредбите на Конвенцията за правата на детето и на други международни договори, регламентиращи защитата на правния статус на детето;

-Да се анализират специфични проблеми, свързани с правния статус на нероденото в международното право;

-Да се разгледат съществуващите различни възрастови граници в националното и международното право, определящи крайния момент на детството и спорни аспекти при защитата на децата при нарушение на наказателния закон и по време на въоръжени конфликти;

-Да се представят универсалните, регионалните и националните инструменти за защита на правата на детето, спомагащи за укрепването и утвърждаването на неговия правен статус.

4. Методология на изследването

В дисертационния труд са използвани основно следните методи на изследване – нормативният метод, чрез който се изяснява смисълът на правните норми, както и формално-логическият и дедуктивен метод; правно-историческият анализ, чрез който се проследяват тенденциите в развитието на международноправните норми в областта на детските права; методите на логическа връзка и последователност, чрез които се постига научна систематизация и обобщение на фактите, свързани с разглежданата материя. Приложение в труда намира и извършеният анализ на практиката на международни съдилища, и методът на критичния анализ на някои теоретични виждания. Чрез горепосочените методи се постига комплексно и последователно изясняване на поставените въпроси, възможност за обобщаване на фактите и достигане на аргументирани изводи с научно приложение, както и за обосноваване на предложения за насърчаване и защита на правния статус на детето.

5. Източници на дисертационния труд

Източници на настоящото проучване са предимно български и чуждестранни изследвания. Използвани са travaux preparatoires по приемането на Конвенцията за правата на детето, универсални и регионални международни договори, регламентиращи правата на човека и правата на детето. Разгледани са отправените препоръки към България от Комитета по правата на човека, Комитета по икономическите, социалните и културните права и Комитета по правата на детето, както и постановената практика от Европейския съд по правата на човека и Европейския комитет по социални права. В регионален план са разгледани и заключителните наблюдения на Африканската комисия за правата на човека и народите, практиката на Комитета от експерти по правата и благосъстоянието на детето и съдебната практика на Интер-американския съд по правата на човека. По време на работата по дисертацията са изследвани и анализирани и нормите на българското законодателство, регламентиращи правния статус на детето.

6. Практическо значение на научната разработка

Разгледаните в дисертационния труд въпроси имат не само теоретично значение за разбиране същността на международноправния статус на детето и анализ на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето, но и практическа стойност.

Основните изводи и предложения на дисертационно изследване биха могли да бъдат приложени от държавните органи на Република България, работещи в сферата на детските права и тяхната защита. Изследването може да бъде използвано за провеждането на специален курс, посветен на международноправния статус на детето във висшите учебни заведения.

Същевременно, систематизираната и анализирана в изследването съдебна практика на международни юрисдикции и направените въз основа на това изводи, биха могли да послужат, както на практикуващи юристи и студенти по право, така и на всички, които проявяват интерес към разглежданите проблеми.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията е с обем 269 страници, включително съдържание и списък на използваната литература.

В структурно отношение настоящото изследване включва увод, 3 /три/ глави, заключение и библиография. Всяка глава съдържа отделни, тематично структурирани заглавия.

Структурата на дисертационния труд е съобразена с предмета на изследването и неговата непосредствена цел – изясняване на международноправния статус на детето и анализ на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **Увода** се определя актуалността на изследването, неговият предмет, цели и задачи, използваните методи на изследване, както и задачите на дисертационния труд.

Глава първа

Същност на международноправния статус на детето

Глава първа на дисертационния труд е посветена на същността на международноправния статус на детето. Тя се състои от три части. В §I.1. подробно е разгледано определението за „статус“ и за „дете“ в международното право. Мненията на изтъкнати български и чуждестранни юристи при дефиницията на понятието „статус“ спомагат за формирането на отличителните особености на международноправния статус на детето.

Направен е анализ и на това каква е дефиницията на „дете“ в международното право. Разгледани са текстовете на първите международни актове за правата на детето, както и текстовете на Международния пакт за гражданските и политическите права и Международния пакт за икономическите, социалните и културните права, в които се употребяват термините „дете“, „малолетни лица“, „малолетни престъпници“ и „обвиняеми младежи“. С оглед липсата на легална дефиниция на „дете“ в горепосочените международни актове е обърнато специално внимание на Коментара на Комитета по правата на човека, относно възрастта, на която детето се приема за пълнолетно. В тази връзка е направен изводът, че Комитетът, който първоначално предоставя възможност на всяка държава да определи самостоятелно възрастта за достигане на пълнолетие и да даде дефиниция на дете, впоследствие изрично посочва възрастова граница от 18 години, с която държавите следва да се съобразят. При различна възрастова граница от посочената се поставя изискването за определянето ѝ в разумни предели и предоставянето на защита.

Анализирана е първата „официална“ дефиниция на „дете“, като субект на международното право, съдържаща се в чл. 1 на Конвенцията за правата на детето, като са посочени двата основни елемента, които се

съдържат в определението, а именно – детето е човешко същество и е на възраст под 18 години. Наред с това, са разгледани и разпоредбите от Конвенцията за правата на детето, изцяло насочени и съобразени с детското развитие и спомагащи за утвърждаването на правния статус на детето в международното право. С анализа на същността на международноправния статус на детето ще се докаже тезата, че международноправният статус на детето е институт на международното право и представлява правното основание да се регламентира и да се осъществява международноправната защита на детето.

В §I.2. е направен исторически преглед и класификация на международноправните актове, регламентиращи правния статус на детето и неговата защита. В изследването е извършен анализ на основните международноправни актове, регламентиращи международноправния статус на детето, каквито са Декларацията за правата на детето от 1924 г., Декларацията за правата на детето от 1959 г. и Конвенцията за правата на детето от 1989 г. Наред с анализа на основните международноправни актове, регламентиращи международноправния статус на детето, е направено проучване и изследване в хронологичен ред и на приетите универсални и регионални международни договори за правата на човека, приложими и спрямо детето. С това се обръща внимание на историческото развитие на детските права и на задълженията на държавите, свързани с тяхната защита от Древността до приемането на Конвенцията за правата на детето. В хронологичен ред, са разгледани договорите, приети под егидата на ООН, специализираните организации на ООН, каквито са МОТ и ЮНЕСКО и регионалните международни организации. Договорите, приети от ООН, МОТ и ЮНЕСКО са разгледани в следните периоди:

1. Кратък исторически преглед от Древността до приемането на Декларацията за правата на детето през 1924 г.;
2. От Декларацията за правата на детето /1924 г./ до приемането на втората Декларация за правата на детето през 1959 г.;
3. От Декларацията за правата на детето /1959 г./ до приемането на Конвенцията за правата на детето през 1989 г.

В §I.2.1. е направен кратък исторически преглед на развитието на детските права от Древността до приемането на Декларацията за правата на детето през 1924 г. Проследява се развитието на детските права и тяхната защита, както в национален, така и в международен аспект. В национален аспект са посочени първите закони, защитаващи детето, приети в Европа и в САЩ, а в международен аспект първите международни договори, регламентиращи детския труд.

В §I.2.2. са разгледани универсалните и регионалните международни договори в периода от приемането на Декларацията за правата на детето /1924 г./ до приемането на втората Декларация за правата на детето през 1959 г. Анализирани са първия международен акт, с който се формират единни задължения на възрастните към децата, а именно Женевската декларация от 1924 г. Независимо от препоръчителния характер на тази декларация и факта, че в нея децата не се приемат за субекти на международното право, се посочва нейното изключително значение в областта на правата на детето, тъй като с нея се поставят основите на бъдещите международни стандарти в областта на детските права. Разгледани са приетите международни договори от МОТ, регламентиращи грижата за детето сирак и въвеждането на изисквания и забрани при наемането на работа на деца, както и договорите, приети от Общото събрание на ООН с отношение към детските права. Обърнато е

специално внимание и на разпоредбите на чл. 25 и чл. 26 от Всеобщата декларация за правата на човека, които съдържат права, конкретно насочени към децата. Посочени са и приетите регионални международни актове за правата на човека за разглеждания период, каквито са Американската декларация за правата и задълженията на човека, приета от Организацията на американските държави през 1948 г. и Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, приета от Съвета на Европа през 1950 г.

В §I.2.3. са разгледани универсалните и регионалните международни договори в периода от приемането на Декларацията за правата на детето /1959 г./ до приемането на Конвенцията за правата на детето през 1989 г. Посочени са 10 /десетте/ основни принципа на Женевската декларация от 1959 г., насочени както към физическото, така и към духовното развитие на детето, като е акцентирано и на принципите, които внасят нов елемент към правата на детето. Независимо от препоръчителния характер и на втората декларация, тя е сериозна стъпка в развитието на детските права, тъй като обръща внимание на нуждата от специална защита на детето с оглед на неговата „физическа и умствена незрялост”. Разгледани са и редица регионални и универсални международни договори с отношение към правата на детето за периода до 1989 г. Сред регионалните актове внимание е обърнато на Европейската конвенция за осиновяване на деца /1967 г./, Европейската конвенция за правния статус на извънбрачните деца /1975 г./, Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права /1980 г./ и Африканската харта за правата на човека и народите /1981 г./. Посочени са универсалните международни актове, приети от Общото събрание на ООН, както с препоръчителен, така и със задължителен за страните характер, като е акцентирано на Международния

пакт за гражданските и политическите права и Международния пакт за икономическите, социалните и културните права, поради решаващата им роля и значение за развитието на правата на човека, респективно и на правата на детето. Подробно са разгледани разпоредбите, пряко насочени към защита на детето, каквито са чл. 23 и чл. 24 от Международния пакт за гражданските и политическите права и чл. 9, чл. 10, чл. 11, чл. 12, чл. 13 и чл. 14 от Международния пакт за икономическите, социалните и културните права.

В §I.3. от изследването е обърнато внимание на защитата на правния статус на детето в международното право. В тази връзка е направена класификация на правата, съдържащи се в Конвенцията за правата на детето. Признатите права в Конвенцията са класифицирани на следните 4 /четири/ групи – естествени права; граждански и политически права; социални, икономически и културни права и права на детето, поставено в трудна обстановка. Към естествените права са включени – правото на живот /чл.6/, правото на име /чл.7/, правото на придобиване на гражданство /чл.7/, правото на детето да познава родителите си /чл.7/ и правото на детето да бъде отгледано от своите родители /чл.7/. Към гражданските и политически права са разгледани – правото на собствени възгледи /чл.12/, правото на свобода на изразяване на мнение /чл. 13/, правото на свобода на мисълта, съвестта и религията /чл. 14/, правото на свобода на сдружаване и мирни събрания /чл.15/ и правото на достъп до информация /чл.17/. Социалните, икономическите и културните права включват – правото на здравни грижи /чл.24/, правото на социално осигуряване /чл.26/, правото на образование /чл. 28 и чл. 29/ и правото на участие в културния живот /чл.31/. В последната група права са посочени правата на детето, поставено в трудна обстановка и към тях са включени следните случаи – незаконно прехвърляне и невръщане на деца в чужбина

/чл.11/; физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация /чл.19/; разрешено осиновяване /чл. 21/; дете, което иска да получи статут на бежанец /чл.22/; дете с умствени или физически недостатъци /чл.23/; принадлежност на дете към етнически, религиозни и езикови малцинства или коренно население /чл.30/; икономическа експлоатация или извършване на каквато и да е работа, която крие опасност или може да попречи на образованието на детето или да навреди на здравето или на физическото, умственото, духовното, моралното или социалното му развитие /чл.32/; сексуална експлоатация и сексуално насилие /чл.34/; отвлечане, продажба или търговия с деца /чл.35/; лишаване от свобода /чл.37/; въоръжени конфликти /чл.38/ и нарушение на наказателния закон /чл.40/.

За всяко едно конкретно право на детето е направено проучване и анализ на предвидената защита, както в Конвенцията за правата на детето, така и в универсалните и регионалните международни договори за правата на човека и правата на детето. С което се акцентира на това, че защитата на детските права се реализира не само съобразно разпоредбите на Конвенцията, но и съобразно предвидената защита в редица универсални и регионални международни договори. Тази допълнителна защита е посочено, че напълно кореспондира и на чл. 41 от Конвенцията за правата на детето, който изрично предвижда нейните разпоредби да не засягат приложението и на други, които са по-благоприятни за осъществяването на правата на детето и които може да се съдържат в националното законодателство или в международното право. Наред с тази допълнителна защита, е разгледана и предвидената закрила във Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжени конфликти /Факултативен протокол № 1/, приет на 25 май 2000 г. и влязъл в сила на 12 юли 2002 г., Факултативен протокол към

Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография /Факултативен протокол № 2/, приет на 25 май 2000 г., влязъл в сила на 18 януари 2002 г. и Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно процедурата за разглеждане на жалби /Факултативен протокол № 3/, приет на 19 ноември 2011 г. и влязъл в сила на 28 май 2012 г. Посочена е ролята на универсалните и регионалните международни актове, както и на трите факултативни протокола към Конвенцията за правата на детето за утвърждаването и защитата на правния статус на детето в международното право.

Глава Втора

Анализ на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето

В глава втора е направен анализ на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето. Тя се състои от 4 /четири/ части. Разгледаните специфични проблеми, свързани с правния статус на детето, включват анализ на: правния статус на нероденото; крайния момент на детството и правния статус на детето при нарушение на наказателния закон и по време на въоръжени конфликти. С разглеждането на тези специфични проблеми, свързани с правния статус на детето, ще се обърне внимание на съществуващите противоречия и несъответствия в международните договори и ще се спомогне за повишаване на ефективността на международноправната защита на правния статус на детето. Ще се обърне внимание и на правното положение на детето в различните държави и в частност България, съобразно разгледаните специфични проблеми, като се анализира съществуващата нормативна база, с което ще се посочат съществуващи несъответствия и в национален план.

В §II.1. са разгледани специфични проблеми, свързани с правния статус на нероденото. Акцентираща се върху съществуващи проблематични аспекти относно началния момент на детството в международното право. Разгледани са travaux préparatoires по приемането на параграф 9 от Преамбюла на Конвенцията за правата на детето, относно предоставената „защита преди и след раждането“; чл.1, съдържащ дефиницията на дете; чл. 6, гарантиращ право на живот и чл. 24, регламентиращ правото на здравни услуги. Анализирани са практиката на Европейския съд по правата на човека и Интер-американската комисия по правата на човека, свързана със защитата на правото на живот и доколкото провъзгласеното „право на живот на всеки“ защитава нероденото. Наред с практиката на международните съдилища, са разгледани и универсалните и регионалните международни договори, при които защитата на правото на живот е насочена косвено към нероденото. В тази връзка са посочени разпоредбите, забраняващи изпълнение на смъртно наказание по отношение на бременни жени, както и разпоредбите, които гарантират живота и здравето на жените по време на бременност. Разгледана е предвидената защита на бъдещите майки в законодателството на България и е посочена необходимостта от определянето на началния момент на детството в международното право.

Необходимостта от единни стандарти в международното право и относно крайния момент на детството, е посочена в §II.2. Тази необходимост е провокирана от съществуването на различни възрастови граници, определящи края на детството, както в националното, така и в международното право. В тази връзка са разгледани подготвителните материали, свързани с приемането на чл.1 от Конвенцията за правата на детето относно възрастовата граница от 18 години и формулировката „съгласно закона приложим за детето“, който позволява правния статус на детето да бъде в пряка зависимост от националното законодателство.

Посочени са различните възрастови граници за достигане на пълнолетие в редица държави, включително и в България, тъй като този текст на Конвенцията допуска всяка държава във вътрешното си право да посочи възрастова граница за достигане на пълнолетие по-малка или по-голяма от определената в Конвенцията. Наред с различните национални възрастови граници за достигане на пълнолетие, са разгледани и различни възрастови граници, дефиниращи края на детството в международното право. За целта универсалните и регионалните международни договори, съдържащи такива различни възрастови граници, са обособени в 5 /пет/ групи, с което се акцентира на необходимостта от единна и общоприета регламентация относно крайния момент на детството в международното право.

При анализа на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето в §II.3. и §II.4. са разгледани спорни аспекти при защитата на правния статус на детето при нарушение на наказателния закон и по време на въоръжени конфликти.

Спорните аспекти при защитата на правния статус на децата-правонарушители са анализирани в §II.3. въз основа на приложимите международни договори, каквито са Конвенцията за правата на детето и Стандартните минимални правила на ООН за осъществяване на правораздаване по отношение на непълнолетните, известни като Китайските правила, както и практиката на Европейския съд по правата на човека. Обърнато е внимание на възрастта за наказателна отговорност на децата в държавите и на процедурите, приложими спрямо децата-правонарушители. При разглеждането на възрастта за наказателна отговорност е посочено, че тя варира от 7 до 18 години в различните държави. Относно приложимите процедури спрямо децата-нарушители

подробно са проучени действащите процедури в Обединеното кралство, Италия, Франция, Белгия и Шотландия.

Разгледано е правното положение на детето, извършило нарушение на наказателния закон в България, чрез анализ на относимите разпоредби от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и Наказателния кодекс.

Чрез анализа на правния статус на детето, извършило нарушение на наказателния закон, ще се посочат несъответствия при определянето на възрастта за наказателна неотговорност на децата в национален план и различните наказателни процедури спрямо тях.

Направеният анализ в §II.4. на правния статус на детето по време на въоръжени конфликти разкрива противоречия в международноправните норми, регламентиращи неговата защита. Посочено е, че при въоръжени конфликти предоставянето на предвидената протекция се определя не съобразно нуждата на децата, а съобразно 7 /седем/ различни възрастови граници. За целта подробно са проучени разпоредбите на Женевска конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война /Женевска конвенция № 4/, Допълнителен протокол към Женевските конвенции от 12 август 1949 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти /Допълнителен протокол № 1/ и Допълнителен протокол към Женевските конвенции от 12 август 1949 г. относно защитата на жертвите на немеждународни въоръжени конфликти /Допълнителен протокол № 2/.

Разгледни са и възрастовите граници за набиране във въоръжените сили на деца и за участието им във военни действия съобразно разпоредбите на Конвенцията за правата на детето и Факултативен протокол № 1 към нея. Място е отделено и на практиката на Международния наказателен съд, Европейската комисия по правата на

човека и Интер-американския съд по правата на човека, относно минималната възраст за военна служба.

При анализа на този специфичен проблем е обърнато специално внимание на това, по какъв начин е регламентирано набирането във въоръжените сили на Република България съгласно разпоредбите на Закона за държавния служител, Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, Закона за резерва на въоръжените сили на Република България, Правилника за прилагане на Закона за резерва на въоръжените сили на Република България и Заповед на министъра на отбраната № ОХ - 541 от 07.08.2012 г.

Глава Трета

Институционална система за защита на правата на детето

В трета глава на дисертацията е обърнато внимание на институционалната система за защита на правата на детето и на това какви са универсалните, регионалните и националните инструменти за защита на правата на детето.

В §III.1. са разгледани универсалните инструменти за защита на правата на детето, механизмите и процедурите за насърчаване и защита на детските права и мястото на Република България.

В §III.1.1. е обърнато внимание на главните и спомагателните органи на Общото събрание на ООН с отношение към защитата на детските права, както и на участието на България във всеки един от тези органи. Сред главните органи на ООН специално внимание е отделено на Комитета по социални, хуманитарни и културни въпроси /Трети комитет/, а сред

спомагателните на Изпълнителния борд на Фонда за децата, Съвета по правата на човека и Фонда за населението.

Специално място в §III.1.2. е отделено и на така наречените договорни органи за контрол, създадени по силата на отделни международни договори, ангажирани със защитата на правата на детето. Такива са: Комитетът по правата на човека, Комитетът по икономическите, социалните и културните права и Комитетът по правата на детето. Във връзка с тези органи са посочени основните механизми за защита на правата, признати в Международния пакт за гражданските и политическите права, Международния пакт за икономическите, социалните и културните права и Конвенцията за правата на детето и тяхното приложение и значение за укрепването на правния статус на детето. Подробно са разгледани отправените препоръки към България, насочени към подобряване защитата на правното положение на детето.

Наред с горепосочените органи, важно място сред универсалните инструменти за защита на правата на детето е отделено в §III.1.3. и на специализираните международни организации от системата на ООН. В тази връзка, като основни специализирани междуправителствени организации от семейството на ООН, работещи в сферата на международноправната защита на правния статус на детето са разгледани ЮНЕСКО и МОТ, както и тяхната дейност в България.

В §III.2. са разгледани регионалните инструменти за защитата на правата на детето. В тази връзка е обърнато внимание на защитата на правата на детето, предвидена в рамките на Африканския съюз, Организацията на американските държави и Съвета на Европа.

В §III.2.1. са посочени съставът, функциите и механизмите за защита на създадените органи за защита на правата на човека, респ. правата на детето в рамките на Африканския съюз. Разгледани са съставът и дейността на Африканската комисия за правата на човека и народите, създадена на основание Африканската харта за правата на човека и народите, както и функциите на Африканския съд за правата на човека и народите, създаден на основание чл.1 от Протокола към Африканската харта за правата на човека и народите.

Специално внимание е отделено на Африканската харта за правата и благосъстоянието на детето и на създадения, на основание чл. 32 от хартата Комитет от експерти по правата и благосъстоянието на детето.

Посочени са отправените препоръки към държавите в сферата на детските права от Африканската комисия за правата на човека и народите и постановените решения от Комитета от експерти по правата и благосъстоянието на детето.

В §III.2.2. са разгледани подробно и органите, които формират системата на защита на правата на човека, респ. и на правата на детето в Западното полукълбо, каквито са Интер-американската комисия за правата на човека и Интер-американския съд по правата на човека. Във връзка със специалната защита на правата на детето предвидена в чл. 17 и чл. 19 от Американската конвенция за правата на човека са посочени редица решения, свързани с нарушения на детските права, постановени от Интер-американския съд по правата на човека.

Като изключителна заслуга за насърчаването и защитата на правата на детето на европейско ниво в §III.2.3. е посочен изградения контролен механизъм в рамките на Съвета на Европа. Разгледаните контролни органи са Европейският съд по правата на човека, създаден на основание

Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и Европейският комитет по социални права, създаден на основание Европейската социална харта /ревизирана/. Подробно са посочени отправените препоръки и постановените решения от тези органи по отношение на България.

Друг регионален орган, на който също е отделено място и активно съдейства за утвърждаването на правния статус на детето в Европа, е Постоянният комитет, създаден на основание Европейската конвенция за упражняване на правата на детето. Обърнато е особено внимание на този международен договор с оглед предвидената в него защита, изразяваща се в популяризиране на процесуалните права на детето и в улесняването на тяхното упражняване. Чрез гарантираните процесуални права, изразяващи се в участието на децата самостоятелно или чрез други лица или органи в съдебното производство, което ги засяга, се посочва тяхната активна роля и значение при укрепването на правния статус на детето в Европа.

В §III.3. от дисертацията са разгледани съществуващите национални инструменти за защита на правата на детето и тяхната роля за насърчаването и защитата на признатите международни детски права.

Ролята на омбудсмана по правата на детето, неговите функции и значение за укрепването на правния статус на детето на национално ниво са посочени в §III.3.1 на дисертацията.

В §III.3.2. са визирани органите за защита на правата на детето в Република България, техните функции и основни задачи, съгласно разпоредбите на Закона за закрила на детето и Закона за социалните помощи. В тази връзка са анализирани отправените препоръки от

Комитета по правата на детето относно подобряването на дейността на съществуващите органи за защита на правата на детето в България.

В Заключението на дисертацията са обобщени поставените въпроси, свързани с международноправният статус на детето и анализът на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето. Изразено е убеждението, че научно-изследователствата цел е постигната и са направени следните изводи:

1. За изясняване същността на международноправния статус на детето от изключително значение са 4 /четири/ специфични особености. На първо място, формирането на международноправния статус на детето е тясно свързано с националното право. На второ място, понастоящем развитието на международноправния статус на детето оказва влияние върху правния статус на детето на национално ниво. На следващо място, международноправният статус на детето се променя съобразно детското развитие. И на последно място, международноправният статус на детето не съдържа в себе си задължения спрямо детето, а единствено права. Наред с това „общите принципи” /чл.3, чл.5, чл.6 и чл. 12/ в Конвенцията, които са в основата на всички права, провъзгласени в нея, активно съдействат за утвърждаването и защитата на международноправния статус на детето. В тази връзка е направен изводът, че международноправният статус на детето е институт на международното право и правно основание да се урежда и да се осъществява международноправната защита на детските права.

2. Направеното проучване и анализ на универсалните и регионалните международноправни актове, регламентиращи правния статус на детето, е съобразено с приемането на основните международноправни актове за

правата на детето – Декларацията за правата на детето от 1924 г., Декларацията за правата на детето от 1959 г. и Конвенцията за правата на детето от 1989 г. Този анализ позволява да се проследи историческото развитие на правата на детето от Древността до приемането на Конвенцията за правата на детето, както и приетите универсални и регионални международноправни актове за правата на човека и правата на детето да бъдат класифицирани по следния начин:

1. Универсални международноправни актове до приемането на Декларацията за правата на детето през 1924 г.

2. Международноправни актове, регламентиращи правния статус на детето от приемането на Декларацията за правата на детето /1924 г./ до приемането на Декларацията за правата на детето през 1959 г.

3. Международноправни актове, регламентиращи правния статус на детето от приемането на Декларацията за правата на детето /1959 г./ до приемането на Конвенцията за правата на детето през 1989 г.

4. Международноправни актове, регламентиращи правния статус на детето от приемането на Конвенцията за правата на детето /1989 г./ до момента.

Направеното групиране на приетите актове, по хронологичен ред спомага за изграждането и структурирането на цялостна база на приетите международни актове, регламентиращи правния статус на детето, като наред с това позволява новоприетите международни договори да бъдат надлежно добавени към изградената вече 4 /четвърта/ група.

3. При анализа на защитата на правния статус на детето в международното право, признатите права в Конвенцията за правата на детето са класифицирани в 4 /четири/ групи – естествени права; граждански и политически права; социални, икономически и културни права; права на детето поставено в трудна обстановка. С разглеждането на

правата, включени във всяка една от тези четири групи, е посочена предвидената защита за конкретното право, както в Конвенцията за правата на детето, така и в други универсални и регионални международноправни актове за правата на човека и правата на детето. От извършения анализ следва изводът, че защитата на правния статус на детето в международното право се осъществява не само от Конвенцията, но и от други международноправни актове, които осигуряват допълнителна защита на детето. За тази допълнителна защита спомага разпоредбата на чл. 41 от Конвенцията, допускаща прилагането на по-благоприятни норми за детето, съдържащи се в националното и международното право, както и приемането на трите факултативни протокола към Конвенцията, които насърчават създаването на ефективни и адекватни механизми за защита на правния статус на детето.

4. От направения задълбочен анализ на разпоредбите на §9 от Преамбюла на Конвенцията за правата на детето, чл.1, чл. 6 и чл. 24 от Конвенцията, практиката на Европейската комисия по правата на човека, Европейския съд по правата на човека и Интер-американската комисия по правата на човека, универсалните и регионалните международноправни актове следва изводът, че са оформени два подхода относно правния статус на нероденото. Първият защитава правото на живот на нероденото, а вторият защитава правото на избор на жената при прекратяването на бременността. По този начин, независимо от логичните и разумни аргументи на привържениците и на двата подхода, дефинирането на правния статус на нероденото е спорен. В тази връзка е направен изводът, че за изясняване на правния статус на нероденото е наложително да бъде определен началният момент на детството в международното право.

5. При разглеждането на крайния момент на детството, е направен изводът, че с формулировката на чл. 1 от Конвенцията за правата на детето „ако съгласно закона приложим за детето, пълнолетието настъпва по-рано” се допуска във вътрешното си право всяка държава да определи възрастта за достигане на пълнолетие. С това, въпреки наличието на универсален международен договор, регламентиращ детските права, в който е посочена възрастова граница от 18 години, правното положение на детето се определя от приложимия спрямо него национален закон.

Поради въведените различни възрастови граници, дефиниращи крайния момент на детството в редица международни договори, са обособени пет групи универсални и регионални международни договори:

1. Универсални и регионални международни договори, определящи възрастова граница от 18 /осемнадесет/ години;

2. Универсални и регионални международни договори, определящи възрастова граница под 18 /осемнадесет/ години;

3. Универсални и регионални международни договори, определящи възрастова граница над 18 /осемнадесет/ години;

4. Универсални и регионални международни договори, посочващи конкретни минимални възрастови граници, с които държавите следва да се съобразят в националното законодателство.

5. Универсални и регионални международни договори, които не съдържат конкретна възрастова граница и предоставят възможност на държавите сами да определят такава.

С въвеждането на тези различни възрастови граници е направен изводът, че се допуска правният статус на детето, независимо от разпоредбите на Конвенцията за правата на детето, да бъде поставен в зависимост, както от приложимия национален закон, така и от приложимия международен договор.

6. При анализа на правния статус на детето-правонарушител е направен изводът, че в международното право следва да бъде фиксирана максимално висока възрастова граница, под която детето да не носи наказателна отговорност и тази възраст да бъде възприета от държавите в националното им законодателство. Този извод е направен след обстоен анализ на разпоредбите на Конвенцията за правата на детето и Стандартните правила на Организацията на обединените нации за осъществяване на правораздаване по отношение на непълнолетните, регламентиращи правното положение на детето, извършило нарушение на наказателния закон. На базата на разгледаните норми се констатира, че няма установена възраст за наказателна отговорност на децата в международното право. Ангажиментът за определянето на минимална възраст за наказателна отговорност на децата е прехвърлен на държавите. По този начин, с определянето на различна възраст за наказателна отговорност се допуска за едно и също нарушение, извършено от дете, в една страна то да носи наказателна отговорност, а в друга държава за същото нарушение детето да е наказателно неотговорно.

7. Правният статус на децата по време на въоръжени конфликти е анализиран чрез текстовете на основните международни договори, регламентиращи набирането, участието и защитата на деца при такива конфликти, както и решенията на Международния наказателен съд, Европейската комисия по правата на човека и Интер-американския съд по правата на човека. След извършения анализ на текстовете на относимите и приложими спрямо детето при въоръжени действия международни договори и съдебна практика е направен изводът, че защитата следва да бъде насочена към всички деца до навършването им на 18 години, а не да се определя и полага съобразно предварително разделение на децата в 7 /седем/ възрастови категории. Наред с това, водещо при набирането във

въоръжените сили и участието във военните действия на деца, следва да бъде спазването на установената във Факултативен протокол № 1 максимално висока възрастова граница от 18 години, а не възрастта от 15 години, визирана в Конвенцията.

Другият извод е, че защитата на децата от ужасите на войната не следва да бъде поставена в зависимост от вида на конфликта и от това дали детето участва пряко или непряко във военните действия, а следва да бъде предоставена на всяко нуждаещо се дете.

При извършения анализ на специфични проблеми, свързани с правния статус на детето, е обърнато особено внимание на това, какво е правното положение на нероденото в България, какви са различните възрастови категории в българското законодателство и какво е правното положение на детето при нарушение на наказателния закон и при въоръжени конфликти. В тази връзка са направени следните изводи – според българското право, правото на живот възниква от момента на раждането, като доказателствата, приведени в тази насока са разпоредбите на Наредба № 2 от 1990 г. за условията и реда за изкуствено прекъсване на бременност, с която се разрешава извършването на аборт по желание на жената при наличието на конкретни условия, както и текста на Решение № 8 от 2.04.1998 г. на Конституционния съд на Република България по конституционно дело № 3 от 1998 г., с които абортът се включва в пакета „безплатна акушерска помощ”.

Относно проблема краен момент на детството, определящ правния статус на детето в България е направен изводът, че определението на дете в Закона за закрила на детето напълно кореспондира на текста на чл. 1 от Конвенцията за правата на детето.

При анализа на правния статус на детето-правонарушител в България е направен изводът, че следва да бъде уеднаквена възрастта на наказателна отговорност съобразно минималната възраст от 14 години, посочена в Наказателния кодекс.

Относно приемането на военна служба в българската армия е направен изводът, че както възрастовата граница за постъпване в българската армия, така и възрастовата граница за постъпване на военна служба в доброволния резерв са изцяло съобразени с възрастта от 18 години, посочена във Факултативен протокол 1 към Конвенцията за правата на детето.

8. С разглеждането на институционалната система за защита на правата на детето е направен изводът, че системата включва универсални, регионални и национални инструменти за защита.

Относно изградената и функционираща институционална система за защита е направена препоръката за по-ефективно и по-активно сътрудничество между създадените органи за защита с оглед по-всеобхватна защита на детските права.

При анализа на универсалните инструменти за защита на правата на детето е обърнато специално внимание на изпълнението от страна България на поетите по силата на универсални международни договори задължения, свързани със защитата на детските права. В тази връзка подробно са разгледани заключителните наблюдения на Комитета по правата на човека, Комитета по икономическите, социалните и културните права и Комитета по правата на детето, насочени към насърчаването и защитата на детските права в страната. Като отправената препоръка от страна на автора в тази насока е ратифицирането на Факултативния

протокол от 2008 г. към Международния пакт за икономическите, социалните и културните права и Факултативен протокол № 3 към Конвенцията за правата на детето, с което ще се съдейства за реализирането на провъзгласените детски права в България в пълния им обем.

Относно регионалните инструменти за защита на правата на детето е направен изводът, че България е страна по основните международноправни актове за правата на човека в Европа, каквито са Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и Европейската социална харта /ревизирана/. Изводът в тази насока е, че постановената съдебна практика от Европейския съд по правата на човека, свързана със защита на детските права, препоръките и решенията на Комитета по социални права, акцентират върху конкретни проблеми, свързани с правния статус на детето и спомагат за неговото укрепване на национално ниво. Препоръчано е ратифицирането на Европейската конвенция за упражняване правата на детето, с което правния статус на детето ще се утвърди с оглед гарантиране упражняването на процесуалните му права.

При разглеждането на националните инструменти за защита на детето са представени съществуващите и функциониращи национални институции и органи за защита на детето и техните основни функции, с което е посочена структурата на административната рамка в България. Отправената препоръка за създаване на заместник-омбудсман по правата на детето и специализиран наказателен съд за малолетни и непълнолетни от страна на Комитета по правата на детето, напълно се споделя и от автора.

IV. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Представеният дисертационен труд съдържа следните основни научни приноси:

1. За първи път в българската правна доктрина цялостно и на монографично ниво се разглеждат и изясняват въпросите, свързани с международноправния статус на детето и се анализират специфични проблеми, свързани с правния статус на детето.

2. Обособени са и са анализирани особеностите на международноправния статус на детето.

3. Направена е класификация на международноправните актове, регламентиращи правния статус на детето.

4. Изследвана е защитата на правния статус на детето в международното право, осъществявана не само от Конвенцията за правата на детето, но и от други универсални и регионални международноправни актове за правата на човека и за правата на детето, които осигуряват допълнителна защита на детето.

5. Анализирани са специфични проблеми, свързани с правния статус на детето каквито са: правният статус на нероденото, крайният момент на детството, правният статус на детето при нарушение на наказателния закон и по време на въоръжени конфликти.

6.Анализиран е правният статус на нероденото с оглед нуждата от определяне на начален момент на детството в международното право.

7.Изследван е правният статус на нероденото и неговата защита в Република България и редица други държави.

8.Научна новост представлява и подробния анализ на различните възрастови граници, определящи крайния момент на детството в националното и международното право, както и обособяването на 5 групи универсални и регионални международни договори, определящи различни крайни моменти на детството.

9.Анализиран е правният статус на детето-правонарушител, като са посочени основните международни актове, както и правната уредба на редица държави.

10.Разгледани са специфични проблеми, свързани с правния статус на детето по време на въоръжени конфликти, като са анализирани относимите международни актове.

11.Разгледана е институционалната система за защита на правата на детето чрез съществуващите универсални, регионални и национални инструменти.

12.Направени са редица конкретни предложения за усъвършенстване на защитата на правния статус на детето в Република България. По-важните от тях са:

а/ Защита на бременните жени при прекратяване на трудовите им договори, сключени на основание – срок за изпитване /чл.71/ и за определен срок на изпълнение на възложената работа /чл. 325, ал.1, т. 3/, тъй като такава защита в трудовото право не е предвидена.

б/ Необходимост да бъде уеднаквена възрастта относно малолетните лица в Закон за лицата и семейството, Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и Наказателния кодекс, като за целта възрастта от 14 години следва да бъде посочена в чл.12 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.

в/ За защитата на правния статус на детето в България ще спомогне ратифицирането на Факултативния протокол от 2008 г. към Международния пакт за икономическите, социалните и културните права.

г/ За реализирането на детски права в България в пълния им обем ще съдейства ратифицирането на Факултативен протокол № 3 към Конвенцията за правата на детето.

д/ България не е страна по Европейската конвенция за упражняване на правата на детето и с оглед утвърждаването на правния статус на българското дете, чрез упражняването на процесуални права препоръката е този договор да бъде ратифициран от страната.

е/ Отправена е препоръка за назначаването на заместник-омбудсман по правата на детето.

ж/ Създаване на специализиран наказателен съд за малолетни и непълнолетни.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Резултатите от тази дисертация са публикувани в отделни статии, както следва:

1. Генезис и развитие на правата на детето до приемането на Конвенцията за правата на детето през 1989 г., сп. „Право без граници”, 2007 г., с. 4-12.
2. Защита на правата на детето според европейското законодателство, Сборник Правната наука Традиции и актуалност, 50 години Пловдивски университет, Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 2012 г., с. 545-554.
3. Международноправен статус на детето, Сборник Правото - изкуство за доброто и справедливото, 20 години Юридически факултет, Университетско издателство, „Паисий Хилендарски”, 2013 г., с. 633-643.

